

Renata Mejak

SEZNANJANJE Z ELEMENTI MADŽARSKE IN SLOVENSKE KULTURE V DVOJEZIČNIH ŠOLAH

V okviru obsežne raziskave »Dvojezična vzgoja in izobraževanje – dejavnik osebnostnega in družbenega razvoja«* smo s sklepnim delom vprašalnika za učence dvojezičnih šol v Prekmurju želeli ugotovljati, kako se uresničuje pomemben smoter dvojezične vzgoje in izobraževanja – poznavanje madžarske in slovenske kulture. Medsebojno poznavanje kulturnih vrednot predstavlja podlago za poglobljanje sožitja med pripadniki madžarske narodnosti in slovenskega naroda.

Z namenom, da bi dobili temeljne informacije o poznavanju nekaterih osnovnih elementov madžarske in slovenske kulture, smo se odločili za izvedbo ankete, ki ima karakteristike sondaže. Anketiranje je sicer zajelo vse učence 7. in 8. razreda dvojezičnih osnovnih šol v Prekmurju in učence 1., 2. in 3. letnika dvojezične srednje šole v Lendavi, vendar je izbor vprašanj madžarske in slovenske kulture preskromen, da bi na podlagi zbranih rezultatov lahko oblikovali celovito podobo o poslanstvu dvojezične šole na področju poznavanja in zbliževanja dveh kultur. Ne glede na to omejitvev rezultati maloštevilnih vprašanj vendar kažejo bistvene probleme in opozarjajo na pomanjkljivosti, pa lahko orientirajo učitelje slovenskega in madžarskega jezika, zgodovine in umetnostne vzgoje pri nadaljnjem delu zlasti pri prizadevanjih, da učenci dvojezičnih šol trajno osvojijo temeljne in nepogrešljive elemente madžarske in slovenske kulture.

Kratek in strnjen sondažni značaj ankete je narekovalo dejstvo, da so bili ostali deli ankete raziskave Dvojezična vzgoja in izobraževanje – dejavnik osebnostnega in družbenega razvoja (ki so preverjali znanje in uporaba slovenskega in madžarskega jezika, odnos učencev do dvojezične vzgoje in izobraževanja in specifičnih vrednot, ki so povezane z dvojezično vzgojo in izobraževanjem) dokaj obsežni in mestoma tudi zahtevni.

Anketa o poznavanju elementov madžarske in slovenske kulture je bila sestavljena na Zavodu SR Slovenije za šolstvo, oragnizacijska enota Murska Sobota, pod vodstvom svetovalca za dvojezične šole Janeza Kerčmarja. Pri analizi rezultatov anketnih vprašanj, ki zajemajo področja madžarske kulture, je sodeloval lektor za madžarski jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani György Juhasz.

* Raziskava je potekala na Pedagoškem inštitutu pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani v letu 1984

1. Značilnosti vprašalnika

Za pridobivanje podatkov o poznavanju obeh kultur smo uporabili vprašalnik odprtega tipa, ki je zajemal področja književnosti, narodne zgodovine in glasbene ustvarjalnosti. Pričakovano število pravih odgovorov na primerjalno postavljena anketna vprašanja (primerjave med madžarsko in slovensko literaturo, zgodovino, glasbeno ustvarjalnostjo v enakem časovnem obdobju) je najmanj 12. Vprašanja iz književnosti so usmerjala učence k naštevanju književnih del, kar pomeni, da so anketiranci lahko močno zvišali število pravih odgovorov.

Anketna vprašanja so zajemala (zlasti iz književnosti in zgodovine) **temeljne vzgojno izobrazbene vsebine**, s katerimi se učenci srečujejo že v nižjih razredih osnovne šole (zlasti v okviru književne vzgoje), sistematično pa jih obdelajo v 7. razredu osnovne šole, in sicer v prvem polletju.

Anketna vprašanja lahko označimo za lahka; ne zahtevajo večjega miselnega napora od učencev. Za nekoliko zahtevnejša lahko označimo vprašanja s področja poznavanja glasbenih stvaritev slovenskih in madžarskih skladateljev s konca 19. in začetka 20. stoletja.

Vprašalnik je izpolnilo 366 učencev, in sicer iz naslednjih dvojezičnih šol:

Osnovna šola Genterovci	22 učencev
Osnovna šola Dobrovnik	30 učencev
Osnovna šola Lendava	76 učencev
Srednja šola Lendava	76 učencev
Osnovna šola Prosenjakovci	27 učencev
Skupaj	366 učencev

Anketarji so ponudili učencem vprašalnik v slovenskem in madžarskem jeziku. Učenci so se prostovoljno odločali glede izpolnjevanja vprašalnika v slovenskem ali madžarskem jeziku. Pri tem moramo pripomniti, da so se učenci odločali, kljub opozorilom anketarjev o možnosti izbire, za slovenske ankete v tako velikem številu (79,5 %), da je teh anket zmanjkalo (srednja šola v Lendavi), zato je 5 učencev izpolnilo ankete v madžarskem jeziku. To pojasnjuje tudi dejstvo, da je nekaj anket v madžarskem jeziku izpolnjenih v slovenskem jeziku.

Iz podatkov lahko sklenemo, da so tudi učenci, pripadniki madžarske narodnosti, dali prednost anketi s slovenskim besedilom.

Z namenom, da bi si ustvarili celovitejšo podobo o poznavanju elementov madžarske in slovenske kulture, smo anketne odgovore ovrednotili skupaj in jih po kvaliteti posredovanih odgovorov razvrstili po kategorijah (od 1 do 6), hkrati pa smo še posebej kvantitativno in kvalitativno obdelali prvo in tretje vprašanje ankete (to so vprašanja o Prešernu, Krstu pri Savici, slovenskem narodnem programu in o zahtevah madžarskih revolucionar-

jev), ki po našem mnenju zajemata najosnovnejša znanja iz književnosti in zgodovine.

Odgovore učencev dvojezičnih šol na anketo o poznavanju elementov madžarske in slovenske kulture smo vsebinsko ovrednotili in razvrstili v skupine. Za razvrstitev v posamezne skupine smo upoštevali naslednje kriterije:

- Zelo šibko (2–3 pravilna odgovora)
- Odgovori delno ustrezajo (4–5 pravilnih odgovorov)
- Dobro (6–9 pravilnih odgovorov)
- Zelo dobro (več kot 10 pravilnih odgovorov)

Razvrščeni vprašalniki po kriterijih so dali rezultate prikazane v tabeli 1.

Rezultati ankete so zaskrbljujoči in nas opozarjajo na pomanjkljivo osvojitve temeljnih vzgojno izobraževalnih vsebin, določenih v učnih načrtih osnovne šole. Hkrati pa ti rezultati kažejo na razlike glede znanja med posameznimi šolami. Na splošno lahko trdimo, da sta najslabše rezultate dosegli šoli Dobrovnik in Prosenjakovci. Zbrani rezultati kažejo, da ni učenca iz Dobrovnika in Prosenjakovcev, čigar odgovore bi lahko uvrstili v kategorije delno ustrezno, dobro, zelo dobro.

2. Poznavanje slovenske in madžarske književnosti

Posebej zaskrbljujoče je dejstvo, da je število učencev, ki so pravilno odgovorili na prvo in tretje vprašanje (to sta po našem mnenju nosilni vprašanji ankete), izredno nizko.

Zaradi pomena, ki ga pripisujemo vprašanju iz književnosti in iz narodne zgodovine, smo odgovore na ti vprašanji še posebej obdelali. Vprašanje iz književnosti se je glasilo:

V madžarski književnosti je največji pesnik Petőfy Sándor. Med njegovimi najbolj znanimi deli je tudi zgodovinski ep János Vitéz. Na črti napiši ime in priimek največjega slovenskega romantika in naslov njegovega zgodovinskega epa.

Pravilni odgovori, razvrščeni po posameznih šolah, so prikazani v tabeli 2.

Odgovori na to vprašanje izkazujejo pomanjkljivo znanje. Nekoliko boljši so rezultati pri prepoznavanju najpomembnejšega slovenskega pesnika F. Prešerna (51,0 %). Če pri tem odgovoru odštejemo odgovore srednješolcev, ki so znatno povišali skupni rezultat, dobimo rezultat osnovnih šol, in sicer 115 (oziroma 39,6 %) pravilnih odgovorov.

Z navedbo Prešernovega zgodovinskega epa je imelo kar 70 % učencev težave. To pomeni, da večina anketiranih učencev sploh ni odgovorila na vprašanje v celoti. Številni učenci so sicer navedli neko Prešernovo pesnitev (n. pr. Zdarvljico, Sonetje nesreče, Sonetni venec, Vrbo itd.),

Tabela 1

ŠOLA	Brez odgovora		Vsi odgovori nepravilni		Zelo šibko		Odgovori delno ustrezajo		Dobro		Zelo dobro		Skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Dobrovnik	1	3,3	8	26,7	21	70,0	–	–	–	–	–	–	30	8,1
Genterovci	–	–	–	–	14	63,6	5	22,8	3	13,6	–	–	22	6,2
Lendava (osn. šola)	42	19,9	14	6,6	132	62,5	15	7,3	7	3,3	1	0,4	211	57,6
Lendava (sred. šola)	–	–	–	–	18	23,6	38	48,6	17	22,3	3	3,9	76	20,8
Prosenjakovci	6	22,2	3	11,2	18	66,6	–	–	–	–	–	–	27	7,3
Skupaj	49	13,4	25	6,8	203	55,4	58	15,8	27	7,4	4	1,2	366	100

Tabela 2

Pravilni odgovori	Genterovci		Dobrovnik		Prosenjakovci		Lendava osn. šola		Lendava sred. šola		Skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
France Prešeren	10	45,4	15	50,0	3	11,1	87	41,2	74	97,3	189	51,0
Krst pri Savici	3	13,6	1	3,3	0	0	42	19,9	64	84,2	110	30,0

nekateri pa so napravili miselne spodrsrljaje, saj so zapisali kot odgovor: Slap pri Savici, Most pri Savici itd. Nekateri učenci so pripisali zgodovinski ep Valentinu Vodniku, Simonu Jenku ali Finžgarju. Med vsemi neustreznimi odgovori so najbolj (zaskrblijujoči odgovori učencev 7. in 8. razredov, ki so napisali tako: »nevem« ali »nebi« znal odgovoriti na to vprašanje. Na vprašanje o stvaritvah slovenskih in madžarskih književnikov (Kersnik, Arany, Jenko, Jókai) so dajali učenci bolj kakovostne odgovore. Lahko celo trdimo, da so bili anketiranci najbolj uspešni pri dajanju odgovorov na ta vprašanja. — Iz teh rezultatov lahko sklepamo, da so učenci aktivni pri izvedbi programov domačega branja, bralne značke in obiskovanju šolske knjižnice, kar je prispevalo, da so se spoznali s pomembnimi deli slovenske in madžarske književnosti.

To trditev lahko dopolnimo še z ugotovitvijo, da je spoznavanje literarnih del izrazito v korist madžarskih pisateljev. Skoraj ne najdemo učenca, ki ne bi navedel vsaj enega izmed del Arany Jánosa (večina je to Toldi) in Jókai Móra (pretežno navajajo A köszivü ember fia, Az arany-ember). Število navedenih slovenskih književnih del je skromnejše in tudi število pravih odgovorov je manjše. Analiza odgovorov torej kaže, da so učenci o delih madžarskih pisateljev bolje informirani (gre za Arany Jánosa in Jókai Móra) kot o delih slovenskih pisateljev (Kersnik, Jenko).

3. Poznavanje slovenske in madžarske zgodovine

Odgovori učencev na vprašanja iz slovenske in madžarske narodne zgodovine kažejo na izredno slabo znanje, pri nekaterih učencih pa tudi zasledimo tudi pojmovne nejasnosti, časovno in prostorsko konfuzivnost, itd. O teh pojavih najbolj dokumentirano govore opisni odgovori učencev, ki kažejo, da nemalo število učencev ni usvojilo nekatere bistvene elemente pojmovnega aparata zgodovinskega pouka.

Vprašanja iz slovenske in madžarske zgodovine sta zajemala vzgojnoizobraževalno vsebino, ki je označena v učnemnačrtu zgodovine za 7. razred (prvo polletje) kot temeljno. Glasilo se je tako: Leto 1848 je imelo svoj odmev tudi na današnjem ozemlju Slovenije in Madžarske. Kaj je predvideval za Slovence prvi narodni program? Kaj so zahtevali madžarski revolucionarji?

Odgovori na vprašanja iz madžarske in slovenske zgodovine so še znatno slabši kot rezultati poznavanja elementov madžarske in slovenske literature.

TABELA 3

Za ilustracijo navajamo nekaj odgovorov učencev dvojezičnih osnovnih šol, ki zgovorno kažejo nerazumevanje zgodovinskih dogodkov v letu 1848:

- madžarski revolucionarji so zahtevali, da ne bi bilo revolucije;
- madžarski revolucionarji so hoteli, da bi v Jugoslaviji priznavali tudi Madžare;

ODGOVORI IZ SLOVENSKE IN MADŽARSKE ZGODOVINE

Tabela 3

	Genterovci 22 učencev				Dobrovnik 30 učencev				Prosenjakovci 27 učencev				Lendava osnovna šola 211 učencev				Lendava srednja šola 76 učencev				Skupaj 366 učencev			
odgovori na vpr. iz zgodovine	BO		NEPO		BO		NEPO		BO		NEPO		BO		NEPO		BO		NEPO		BO		NEPO	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
Kaj je predvideval za Slovence prvi narodni program	18	81,8	4	18,2	30	100	—	—	212	81,4	2	7,4	182	86,2	16	7,5	18	23,6	31	23,7	270	73,8	53	14,4
Kaj so zahtevali madžarski revolucijonarji	17	77,3	4	18,2	28	93,3	2	6,6	19	70,3	5	18,5	169	80,0	33	15,6	25	32,9	39	51,3	258	70,5	83	22,7

Pravilne odgovore na vprašanje A so posredovali le učenci dvojezičnih šol v Lendavi, in sicer 4 učenci osnovne šole Lendava in 27 učencev dvojezične srednje šole v Lendavi, skupaj 31 (8,5%) učencev. Na vprašanje je popolnoma napačno odgovorilo 12 učencev (3,3%).

Na vprašanje B sta pravilno odgovorila 2 učenca osnovne šole Lendava; 1 učenec osnovne šole Genterovci in 12 učencev dvojezične srednje šole, skupaj 15 (4,1%) učencev. Na vprašanje je popolnoma napačno odgovorilo 10 (2,7%) učencev.

BO = Brez odgovora
NEPO = Nepopolni odgovori

- želeli so (madžarski revolucionarji), da bi se revolucija končala in da bi bil mir;
- želeli so, da bi vključili Slovenijo v Jugoslavijo;
- zahtevali so kruh in vodo;
- zahtevali so priključitev Prekmurja Madžarski;
- zahtevali so neuvrščenost;
- zahtevali so odpravo revolucije in da bi bili pod Avstrijo;
- zahtevali so večjo plačo;
- prvi narodni program za Slovence je predvideval, da bi vsi govorili oba jezika enakomerno;
- prvi narodni program je za Slovence predvideval, da bi se slovenska plemena združila;

Prvi narodni program je po mnenju anketirancev predvideval za Slovence:

- neuvrščenost,
- svobodo in kulturno življenje,
- lastno državo, da bi sami postali svoji gospodarji,
- osvoboditev izpod monarhije,
- svetovno svobodo,
- zedinjenje jugoslovanskih narodov.

Na podlagi tabele 4, ki podrobneje prikazuje rezultate poznavanja elementov slovenske in madžarske narodne zgodovine, lahko razberemo, da večina učencev sploh ni odgovorila na vprašanje. Posebej preseneča podatek, da nihče izmed učencev osnovne šole iz Dobrovnika ni odgovoril na vprašanje o prvem slovenskem narodnem programu. Mnogi odgovori kažejo, da učenci nimajo ustreznih časovnih predstav o zgodovinskih dogodkih. Za leto 1848 nekateri učenci navajajo avstroogrsko monarhijo, drugi pa celo staro Jugoslavijo.

Če primerjamo rezultate vprašanj slovenske in madžarske narodne preteklosti, ugotovimo lahko nekoliko boljše rezultate v korist poznavanja madžarske zgodovine. Te razlike najbolj pridejo do izraza na osnovni in srednji šoli v Lendavi, kjer rezultati kažejo na boljšo informiranost o zahtevah madžarskih revolucionarjev kot o sestavinah prvega slovenskega narodnega programa.

Odgovori učencev, ki smo jih navedli kot ilustracijo za popolno nerazumevanje zgodovinskega dogajanja, narekujejo v prihodnje potrebo po trajnem spremljanju, vrednotenju in organiziranem dvigu kvalitete zgodovinskega pouka, ki ima med drugim na narodnostno mešanem ozemlju posebno povezovalno vlogo med pripadniki slovenskega naroda in madžarske narodnosti.

Glede na dejstvo, da vprašanja iz zgodovine zajemata temeljne vzgojnoizobraževalne vsebine, predpostavljamo (ne glede na visoko število učencev, ki sploh niso odgovorili na ti vprašanja, t.j. 73,8 % in 70,53 % učencev), da so se učenci pri pouku seznanili s to snovjo, vendar je **niso**

trajno osvojili. Časovna distanca (v primeru 7. razredov je to le nekaj mesecev) je znanje pri večini učencev, ki ni bilo ustrezno interiorizirano, v celoti zbrisala.

4. Anketni rezultati, razvrščeni po posameznih dvojezičnih šolah

Osnovna šola Genterovci

Vsi učenci 7. in 8. razredov so odgovarjali na vprašanja (22 učencev), vendar je več kot polovica učencev (63,6 %) posredovala odgovore, ki smo jih komaj razvrstili v kategorijo ZELO ŠIBKO! Preseneča, da 12 učencev ni znalo odgovoriti niti na vprašanje o Francetu Prešernu.

Na vprašanje o slovenskih in madžarskih književnikih in njihovih delih (Janko Kersnik, Arany János, Simon Jenko, Jókai Mór) so posredovali odgovore nekoliko bolj kvalitetno. Učenci so o delih madžarskih pisateljev bolje informirani kot o delih J. Kersnika in S. Jenka.

Vprašanja iz zgodovine kažejo na zelo šibko znanje. Kljub temu, da omogoča dvojezična šola odlične možnosti za primerjalno in hkratno obravnavo leta 1848 kot izjemno pomembnega obdobja v zgodovini narodov pod Avstrijo, opazimo, da učenci ne znajo vzpostaviti (ali ne razumejo) povezav med zgodovinskimi dogodki in procesi.

Med glasbenimi vprašanji nekateri učenci navajajo imena Kodály Zoltana, Bartok Béle ali Liszt Ferenc. Nihče od anketiranih učencev pa ni navedel imen slovenskih skladateljev.

Osnovna šola Dobrovnik

Rezultati ankete so zaskrbljujoči in spadajo med najbolj šibke v primerjavi z ostalimi dvojezičnimi šolami. Iz odgovorov smemo sklepati, da učenci Prešerna komaj poznajo, Krst pri Savici pa pozna le en učenec. Tudi rezultati ostalih vprašanj iz književnosti dajejo zaskrbljujočo podobo o ravni poznavanja nekaterih temeljnih elementov slovenske in madžarske kulture. Na splošno lahko ugotovimo, da učenci mešajo pisatelje in njihova dela. Nihče ne pozna S. Jenka. Pri madžarskih pisateljih Jókai in Arany navajajo le eno delo (Köszivü ember fia, Toldi), čeprav primerjava z drugimi šolami kaže, da učenci drugih dvojezičnih šol navajajo vrsto znanih del teh dveh pisateljev.

Glede vprašanj iz zgodovine dobimo vtis, da učenci sploh niso razumeli ali se niso potrudili razumeti vprašanj. To dokazuje dejstvo, da na vprašanje iz slovenske zgodovine nismo dobili nobenega (niti nepopolnega ali napačnega) odgovora. Na vprašanje iz madžarske zgodovine sta poskušala odgovoriti le dva učenca z nepopolnimi, skrajno šibkimi odgovori.

Na glasbena vprašanja smo dobili 4 nepopolne odgovore, pri čemer le en učenec pozna Bartok Béla. Vsi nepopolni odgovori se nanašajo na madžarske skladatelje, imena slovenskih skladateljev niso niti enkrat zapisana.

Osnovna šola Prosenjakovci

Vprašalniki, ki so jih izpolnili (ali pustili neizpolnjene) učenci dvojezične osnovne šole v Prosenjakovcih, kažejo, na pomanjkljivosti vzgojnoizobraževalnega dela na področju književne vzgoje, zgodovine in umetnostne vzgoje.

F. Prešerna so prepoznali v zastavljenem vprašanju le trije učenci. Na vprašanje o njegovem zgodovinskem epu ni uspel odgovoriti nobeden od učencev te šole.

Prav tako zaskrblijujoči so šibki odgovori oziroma ankete brez odgovora na vprašanja iz slovenske in madžarske zgodovine. Večina učencev na vprašanje sploh ni odgovorila (81,4 % in 70,3 %), skromni in nepopolni odgovori so nekoliko višji pri vprašanjih iz madžarske zgodovine. Imena slovenskih in madžarskih skladateljev so popolnoma nepoznana učencem, navajajo pa Bacha in Wagnerja kot madžarska oziroma slovenska skladatelja.

Osnovna šola Lendava

Več kot polovica učencev spada v kategorijo, ki smo jo lahko glede na sprejete kriterije uvrstili v ZELO ŠIBKO (62,5 %). Če v tej kategoriji prištejemo odgovore učencev, ki so posredovali nepravilne odgovore (6,6 %) in ankete brez odgovora (19,9 %) lahko ugotovimo, da kar 89,9 % učencev ni znalo ustrezno odgovoriti na vprašanja, ki zajemajo temeljne vzgojnoizobraževalne vsebine 7. razreda osnovne šole. Pri obdelavi odgovorov smo najbolj pozorno preučili rezultate na vprašanja iz književnosti (zlasti o Prešernu in Krstu pri Savici) in zgodovine.

Med odgovori na vprašanja iz glasbene vzgoje smo zasledili edini v celoti pravičen odgovor, ki navaja skladatelja in delo (Bartok Béla-Gyerekeknek). Med odgovori na glasbena vprašanja najdemo tudi nekaj neresnih zapisov (beat glasba) in nekaj kaotičnih odgovorov. Pri primerjavi anketnih odgovorov lahko opazimo ponavljajoče se napake in nesmiselne odgovore, kar kaže na to, da so učenci kljub opozorilom anketarjev prepisovali odgovore.

Odgovori učencev te šole kažejo na pomanjkljivo znanje temeljnih vsebin učnega načrta (dejstev, dogodkov in osnovnih podatkov), zato primerjave elementov slovenske in madžarske kulture niso bili sposobni izpeljati. Odgovori vzbujajo dvom v uresničevanje nekaterih temeljnih smotrov dvojezične vzgoje in izobraževanja in terjajo nadaljnje poglobljeno raziskovanje rezultatov in problemov dvojezičnega šolstva.

Srednja šola v Lendavi

Dvojezični oddelki srednje šole v Lendavi so dosegli med anketiranimi šolami najboljše uspehe. Razliko pri doseženem uspehu pogojuje dejstvo, da so v raziskavo vključeni srednješolci zrelejši (sodelovali so učenci 1., 2. in 3. letnika), s širšim in bolj poglobljenim znanjem.

Odgovori anketirancev kažejo, da učenci bolje poznajo temeljne vzgojnoizobraževalne vsebine, ki jih na podlagi koncentrično zasnovanega učnega načrta obravnavajo v srednji šoli drugič. Zlasti velja ta ugotovitev za področje književnosti, v mnogo manjši meri pa za zgodovinsko dogajanje.

Iz odgovorov lahko razberemo, da učenci bistveno več berejo, navaajo več del pisateljev (zlasti poznajo dela Arany Jánosa in Jókai Móra – navajajo 4–5 njihovih del), hkrati pa poznajo tudi skladatelje, o katerih smo jih vprašali (zlasti velja ta ugotovitev za madžarske skladatelje).

Navječ težav so imeli učenci glede vprašanj iz zgodovine. V skupino Brez odgovora ali v skupino Vsi odgovori nepravilni ni bil uvrščen nihče, najštevilnejša je bila kategorija Zelo šibko (23,6 %), Odgovori delno ustrezno (48,6 %) in Dobro (22,3 %). Ti rezultati so sicer mnogo boljši kot pri anketiranih učencih osnovnih šol, vendar pa so še vedno pod realnimi pričakovanji glede na preprostost in nezahtevnost vprašanj. Le majhno število učencev je znalo nakazati povezanost med dogajanjem v letu 1848.

Pravilni in delno pravilni odgovori učencev so zelo skopi in kratki, z mnogimi pravopisnimi napakami. Zlasti šepa poznavanje pravil madžarskega pravopisa (imena znanih ustvarjalcev Arany in Kodaly so nemalo krat zapisana napačno, površno so uporabljeni tudi poudarki).

Na podlagi anketnih odgovorov lahko sklepamo, da so pri posredovanju snovi s področja slovenske in madžarske kulture elementi premalo povezani in primerjalno zasnovani. Primerjalni pristop pri obravnavi kulturnih dosežkov slovenskega in madžarskega naroda ima velik pomen pri uresničevanju specialnih smotrov dvojezične šole, hkrati pa omogoča tak pristop boljšo prostorsko in časovno opredelitev stvaritev oziroma dogajanj.

Tudi za srednjo šolo v Lendavi velja, da so učenci bolj seznanjeni z madžarskimi (več berejo, gledajo in poslušajo) književnimi deli, zgodovino in glasbo kot s slovenskimi.

Preverjanje poznavanja elementov slovenske kulture v šolah, ki delujejo v enojezičnem (jezikovno homogenem) okolju

Skromni rezultati poznavanja nekaterih elementov slovenske in madžarske kulture, zbrani na podlagi ankete v dvojezičnih šolah v Prekmurju, so narekovali odločitev za preverjanje teh vsebin v šolah, ki opravljajo vzgojnoizobraževalno delo v enojezičnem okolju v Prekmurju.

Organizacijska enota Zavoda SR Slovenije za šolstvo v Murski Soboti je februarja 1985 pod vodstvom svetovalca Janeza Kerčmarja izvedla anketo v 7. in 8. razredih osnovnih šol in v srednji šoli v Murski Soboti. Sodelovale so naslednje šole:

– Osnovna šola Bogojina	(51 učencev)
– Osnovna šola Edvard Kardelj Murska Sobota	(48 učencev)
– Srednja šola ŠTCPU Murska Sobota	(59 učencev)
– Osnovna šola Šalovci	(59 učencev)

Skupaj je v anketi sodelovalo 182 učencev.

Učenci šol, ki delujejo v enojezične okolju, so odgovarjali le na vprašanja, ki zajemajo področja slovenske kulture.

Odgovore učencev na vprašanja, ki zajemajo slovensko književnost, narodno zgodovino in glasbeno ustvarjalnost, smo vsebinsko ovrednotili in razvrstili v naslednje skupine:

Zelo šibko	= 1 pravilen odgovor,
Odgovori delno ustrezajo	= 2 pravilna odgovora ali več delno pravih odgovorov,
Dobro	= 3–4 pravilni odgovori,
Zelo dobro	= 5 ali več kot 5 pravih odgovorov.

Pričakovano število pravih odgovorov (v primeru, če je učenec zapisal k vsakeu vprašanju le 1 pravilen odgovor) je 6. Pri obdelavi smo ustrezno vrednotili, ko so učenci posredovali na vprašanje več pravih odgovorov.

Primerjava anketnih rezultatov enojezičnih in dvojezičnih šol kaže naslednje značilnosti:

- 1) V enojezičnih šolah nismo zasledili ankete brez odgovora. V dvojezičnih šolah 13,4 % učencev ni odgovorilo na vprašanje o poznavanju elementov kulture.
- 2) Glede števila nepravilnih odgovorov ni večjih razhajanj med eno- in dvojezičnimi šolami. Rezultati so celo v prid dvojezičnih šol, kjer je 6,8 % učencev posredovalo v celoti nepravilne odgovore. Na enojezičnih šolah je v celoti nepravilno odgovorilo 9,4 % učencev.
- 3) Enaka ugotovitev velja tudi za kategorijo »zelo šibko«. Na dvojezičnih šolah smo uvrstili v to skupino 55,4 % učencev, v enojezičnih šolah pa 56,3 %.
- 4) Do nekoliko večjega razhajanja pride pri kategoriji »Odgovori delno ustrezajo«, in sicer v prid enojezičnih šol (21,6 %). Dvojezične šole so v tej skupini dosegle rezultat 15,8 %.
- 5) Za kategorijo »Dobro« velja ista ugotovitev kot za skupino »Odgovori delno ustrezajo«. Ponovno so rezultati v prid enojezičnih šol in je rezultat 12,2 %. Dvojezične šole so dosegle dokaj nižji uspeh (7,4 %).
- 6) V skupino »Zelo dobro« se niso uspeli uvrstiti v večjem številu niti učenci enojezičnih (0,5 %) niti učenci dvojezičnih šol (1,2 %).

Na podlagi analize rezultatov lahko ugotovimo, da je število učencev z nepravilnimi ali zelo šibkimi odgovori višje na enojezičnih šolah; vendar moramo pri tem upoštevati dejstvo, da so vsi učenci enojezičnih šol posredovali odgovore, število anket brez odgovora z dvojezičnih šol pa je dokaj visoko (13,4 %).

Pri primerjavi rezultatov smo upoštevali dejstvo, da 13,4 % učencev dvojezičnih šol ni odgovorilo na vprašanja o poznavanju elementov kulture. To pomeni, da znaša seštevek prvih treh kategorij (t.j. skupin »Brez odgo-

vora«, »Vsi odgovori nepravilni«, »Zelo šibko«) 75,6 % na dvojezičnih šolah. Na enojezičnih šolah je ta rezultat 65,7 %.

Iz podatkov lahko sklenemo, da celostna osvetlitev kategorij, ki izkazujejo negativne rezultate, kaže **večje zaostajanje pri poznavanju elementov kulture v dvojezičnih šolah**. V našem primeru je to 9,9 % v prid enojezičnih šol.

Rezultati kategorij »delno ustrezni odgovori« in »dobro« kažejo na boljše rezultate v enojezičnih šolah. Ta razlika je sicer majhna (5,8 % in 4,8 %). Rezultati šol so v celoti gledano nezadovoljivi tako na eno- kot na dvojezičnih šolah.

Analiza podatkov **nas usmerja v razmišljanje, da vzroke neuspehov iščemo tudi v socialnem okolju in v kvaliteti vzgojnoizobraževalnega dela v mestu in na podeželju**. Vzrokov negativnih rezultatov ne bi smeli pripisati le fenomenu dvojezičnosti, ki sicer v sedanjí razvojni fazi potrebuje sistematično znanstveno-pedagoško osmišljanje in razvijanje. Zamisliti se moramo namreč nad podatkom, da v skupino »dobro« nismo mogli uvrstiti odgovorov s podeželskih enojezičnih šol, t.j. z osnovnih šol Bogojina in Šalovci. Ista ugotovitev velja tudi za dvojezične šole, ki delujejo v vaškem okolju (Dobrovnik, Prosenjakovci). Z obeh dvojezičnih šol, ki delujejo v podeželskem okolju, se nihče ni uvrstil v kategorijo »Odgovori delno ustrezajo« in »Dobro«.

Nadaljnjo primerjavo poznavanja elementov kulture v dvojezičnih in enojezičnih šolah smo ugotavljali na podlagi odgovorov iz književnosti (France Prešeren, Krst pri Savici) in zgodovine (Slovenski narodni program iz leta 1848).

Pravilni odgovori iz slovenske književnosti, razvrščeni po posameznih šolah so podani v tabeli 4.

Primerjava doseženih rezultatov šol s slovenskim učnim jezikom z dvojezičnimi šolami kaže na bistveno boljši rezultat enojezičnih šol. Učenci enojezičnih šol so dosegli pri prvem vprašanju (France Prešeren) za 19,8 % višji rezultat kot učenci dvojezičnih šol. Ne glede na znatno boljši uspeh enojezičnih šol moramo pripomniti, da zaradi vsebinske nezahtevnosti vprašanja ne moremo biti zadovoljni z izkazanim uspehom enojezičnih šol. Kot olajševalno okolnost za dokaj nespodbuden rezultat enojezičnih šol lahko upoštevamo dejstvo, da je bilo vprašanje z vidika učencev enojezičnih šol zapleteno in indirektno formulirano, to pa je lahko povzročilo premajhno odzivnost in nezadostno miselno osredotočenost učencev na jedro vprašanja. Kljub tej ugotovitvi ostaja dejstvo, da je razlika v prid znanja učencev dvojezičnih šol signifikantna. Ta razlika v prid enojezičnih šol prihaja do izraza pri vprašanju o F. Prešernu, nekoliko manj pa pri poznavanju zgodovinskega epa Krst pri Savici (38,4 % enojezične šole in 30,0 % dvojezične šole).

Primerjava podatkov o znanju zgodovine (Prvi slovenski narodni program leta 1848) učencev enojezičnih šol prikazuje tabela 5.

Tabela 4

Pravilni odgovori	Bogojina		M. Sobota Osn. šola E. Kardelja		Šalovci		M. Sobota Sred. šola 1 P2r		Skupaj enojez. šola		Skupaj dvojez. šole	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
France Prešeren	23	45,0	35	72,9	47	79,6	24	100,0	129	70,8	189	51,0
Krst pri Savici	13	25,4	17	35,4	24	40,6	16	66,6	70	38,4	110	30,0

tabela 5

Vprašanje iz zgodovine Kaj je predvideval za Slovence prvi narodni program	Brez odgovora		Napačni odgovor		Nepopolni odgovor		Pravilni odgovor		Skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Bogojna 7. razred 8. razred	11 7	37,9 31,8	7 15	24,2 68,2	9 —	31,1 —	2 —	6,8 —	29 22	100 100
M. Sobota osn. šola E. Kardelj 7. razred 8. razred	7 4	25,9 19,1	2 1	7,4 4,7	3 4	11,2 4,7	15 12	55,5 57,1	27 21	100 100
Šalovci 7. razred 8. razred	7 7	23,4 24,2	1 17	3,3 58,6	12 5	40,0 17,2	10 —	33,3 —	30 29	100 100
Murska Sobota srednja šola ŠCTPU – 1 P ₂ razr. Skupaj	7 50	29,2 27,5	4 47	16,6 25,7	10 43	41,6 23,6	3 42	12,6 23,0	24 182	100 100

Odgovore učencev enojezičnih šol smo enako kot pri obdelavi podatkov z dvojezičnih šol kategorizirali, ker so učenci posredovali več opisnih odgovorov, ki jih je bilo treba razvrstiti in ovrednotiti.

Primerjava rezultatov med eno- in dvojezičnimi šolami (vprašanje o slovenskem narodnem programu) omogoča naslednje ugotovitve:

- 1) Na to vprašanje ni dalo nobenega odgovora kar 73,8 % učencev dvojezičnih šol, kar je nedvomno zelo zaskrbljujoče. Na isto vprašanje ni dalo nobenega odgovora 27,5 % učencev enojezičnih šol. Razlika v rezultatu med eno- in dvojezičnimi šolami je **bistvena**, in sicer v korist enojezičnih šol.
- 2) Nepopolne odgovore (t.j. odgovore, ki vsebujejo elemente znanja o slovenskem narodnem programu iz leta 1848) je posredovalo 23,6 % učencev enojezičnih in 14,4 % dvojezičnih šol. To pomeni, da so rezultati tudi v tej kategoriji v prid učencev enojezičnih šol.
- 3) Pravilne odgovore na vprašanja so posredovali učenci eno- in dvojezičnih šol v premajhnem številu, tako da na sploh ne moremo biti zadovoljni z rezultati. Primerjava rezultatov enojezičnih in dvojezičnih šol vendarle kaže na razlike. Dvojezične šole so dosegle pri odgovorih na vprašanje o slovenskem narodnem programu kritično nizke rezultate (8,5 %); znatno boljši, čeprav še nezadovoljiv, je rezultat enojezičnih šol (23,0 %).

Sklepne ugotovitve

Na podlagi kvantitativne in kvalitativne analize odgovorov na anketna vprašanja lahko strnemo naša spoznanja o poznavanju elementov slovenske in madžarske kulture pri učencih dvojezičnih šol v Prekmurju v naslednje ugotovitve:

- Večina učencev ne obvlada nekaterih temeljnih vzgojnoizobraževalnih vsebin učnega načrta, in sicer iz slovenske književnosti, madžarske književnosti in zgodovine
- Najslabši so rezultati dvojezičnih šol, ki delujejo v vaškem okolju (zlasti Dobrovnik in Prosenjakovci)
- Rezultati kažejo na to, da so učenci bolje seznanjeni z madžarskimi kot slovenskimi književnimi deli, zgodovino in glasbo.
- Iz odgovorov učencev lahko sklepamo, da dvojezična vzgoja in izobraževanje ne poteka (oziroma se prešibko orientira), kot bi bilo didaktično najbolj ustrezno, **v smislu paralelne obravnave slovenske in madžarske kulture na kvalitativni ravni**. Odgovori učencev kažejo, da niso sposobni nakazati primerjav med obema kulturama, jih postaviti v ustrezen časovni okvir in dojeti zgodovinsko povezanost družbenega dogajanja.
- Primerjalne analize rezultata eno in dvojezičnih šol, gledano v celoti, niso na ravni pričakovani. Pri tem vrednotenju rezultatov ne smemo pre-

zreti pomembnega dejstva, da učenci dvojezičnih šol pridobivajo tudi spoznanja o elementih madžarske kulture.

- Podatki kažejo po eni strani na znatno nižje dosežke dvojezičnih šol, po drugi strani pa so tudi enojezične šole, ki delujejo v vaškem okolju, dosegale izredno nizke rezultate. To pomeni, da je treba vzroke neuspelih iskati tudi v socialnem okolju, ki rezultira vidne razlike v kvaliteti vzgojnoizobraževalnega dela v škodo šol, delujočih na podeželju.

Summary

ELEMENTS OF HUNGARIAN AND SLOVENE CULTURES IN BILINGUAL SCHOOLS

In order to obtain basic information about some elements of Hungarian and Slovene cultures in the fields of literature, national history and music we decided on carrying out a survey within the framework of an extensive research project concerning bilingual education, a factor in personal and social development. The survey included all children attending the 7th and 8th classes of bilingual primary schools and the 1st, 2nd and 3rd years of bilingual secondary schools in Lendava/Ledva. The total number of students who answered the questionnaire was 366.

The students pointed out the deficiencies of primary education which are evident from the primary school syllabus. It can be seen, however, that the questions concerning the Hungarian and Slovene cultures were not extensive enough. Thus the results obtained could not render a complete picture of the importance of bilingual education where two neighbouring cultures were concerned. It is evident from the results of the survey that the students coming from different schools differ in their knowledge of subjects. The worst results were obtained from country schools.

It can be concluded from the students' answers that they take an active part in pursuing the home reading programme, in acquiring the reader's badge and in visiting the school library. They have a somewhat better knowledge of Hungarian than Slovene writers.

In spite of the fact that the questions dealing with Slovene and Hungarian national history are an important part of the syllabus, the students' answers show a poor knowledge of the subject. Some students are not clear about several points and show a considerable confusion of time and space. They are barely acquainted with Slovene and Hungarian composers; nevertheless, they know more Hungarian (Bartók, Kodály, Liszt) than Slovene composers.

We compared the results obtained from different schools. They were very poor in the country (Dobrovnik, Prosenjakovci).

The poor results in the basic knowledge of Slovene and Hungarian cultures in some schools led to the decision to check the knowledge in schools situated outside the ethnically mixed areas. A survey was carried out in three primary schools and one secondary school in a monolingual environment in Prekmurje. The students in these schools only answered the questions which dealt with Slovene culture.

When comparing the results obtained in the monolingual and bilingual schools, we can see that they do not meet our expectations. The results obtained in bilingual schools are very poor. On the other hand, they are no better in the monolingual village schools. The causes of the poor results can be found

in the social environment which influences any endeavours in education in the village schools.

By analysing the answers elicited from students in bilingual education we arrived at the conclusion that this education is pedagogically unsatisfactory. It is not successful in the parallel teaching of both the Slovene and Hungarian cultures. The students are not capable of comparing both cultures adequately, or putting them within the framework of time and understanding the historical and social links. Further research should show whether the cause of the present state of affairs is not in the overloaded syllabuses.